

Antropologische vergeetachtigheid

Robert K. Mertons transactionalisme 'avant la lettre'

Frank de Zwart

1. Inleiding

In de Britse politieke antropologie wordt transactionalisme vaak voorgesteld als de tegenpool van functionalisme. Die voorstelling is in het algemeen ook wel terecht, maar er heeft altijd een belangrijke uitzondering op bestaan in Robert K. Mertons analyse van 'political machines' (1967).¹ Deze functionalistische studie lijkt bijzonder veel op transactionalistische studies van soortgelijke verschijnselen, bij voorbeeld op Barths analyse van het politieke systeem bij Swat Pathans (1959). Ofschoon transactionalisten het functionalisme altijd in felle bewoordingen hebben bekritiseerd, is Mertons verklaringsmodel vrijwel identiek aan dat van Barth (1959). Maar in de standaardwerken van Bailey (1969), Barth (1959, 1966) en Boissevain (1974a) wordt niet naar Merton verwezen², waardoor de breuk tussen functionalisme en transactionalisme groter lijkt dan zij in werkelijkheid is. Ik zal dat hieronder laten zien, en betogen dat Merton's verklaring van 'political machines' in feite transactionalisme *avant la lettre* is.

In het transactionalisme staat het begrip keuze centraal. Sociale vormen worden beschouwd als het resultaat van de keuzen die mensen bij hun interacties maken; die keuzen worden bepaald in een rationele afweging, dat wil zeggen: mensen kiezen voor die interacties (en binnen interacties voor die strategie) die hen het meeste oplevert (zie Barth 1959: 4; 1966: 6; Boissevain 1974: 6-9). Dit uitgangspunt is ook de kern van de kritiek op het structureel-functionalisme. Boissevain (1974: 6) schrijft: 'people decide their course of action on the basis of what is best for themselves, and not only, as the structural-functionalists would have us believe, on the basis of accepted and sanctioned norms of behaviour'. Functionalisten veronderstellen dat mensen zich gedragen volgens de rol en de normen die de samenleving hen oplegt, en verklaren die rollen en normen uit hun functies voor het in stand houden van een sociale structuur of een maatschappelijk evenwicht. De punten waarop het functionalisme uittentreuren is bekritiseerd (verwaarlozing van het individu, het ontkennen van maatschappelijke verandering, etc.), zijn in feite consequenties van deze veronderstelling.

Het opvallende is nu dat Merton, die algemeen als een vooraanstaand repre-

sentant van het structureel-functionalisme in de Amerikaanse sociologie wordt beschouwd³, het bestaan van 'political machines' verklaart uit rationele keuzen en transacties. Merton laat daarbij echter het functionalisme niet los; hij baseert zijn verklaring op de activiteiten van individuen die gebruik maken van functies die de 'machine' voor hen kan vervullen. Volgens Merton is de analyse een illustratie van de wijze waarop het onderscheid tussen manifeste en latente functies kan worden gebruikt. Het begrip latente functies zaait echter verwarring omdat het in hetzelfde artikel meermalen wordt omschreven en gedefinieerd, terwijl de meest uitgewerkte van die definities – latente functies zijn onbedoelde en niet erkende functies – tevens de minst bruikbare is. In zijn eigenlijke verklaring voor het bestaan van 'political machines' gebruikt Merton het begrip dan ook anders dan hij het heeft gedefinieerd. De latente functies zijn hier niet per se onbedoelde functies, maar functies die niet openlijk erkend worden omdat ze ongeoorloofd zijn, of illegaal, of omdat zij immoreel worden gevonden. Een latente functie van de 'political machine' is bij voorbeeld dat deze ondernemers in staat stelt zich van politieke protectie te voorzien, zonder dat zij zich hoeven te onderwerpen aan officiële overheidsinmenging. Dit is, evenals de andere functies die Merton aan de 'machine' toekent, *een functie van de institutie, voor individuen*. Functies van de 'machine' voor de samenleving of de sociale structuur – het soort functies dat vanwege zijn theologische implicaties het functionalisme uit de gratie heeft doen raken – spelen in Mertons verklaring geen rol. Mertons verklaring berust op de activiteiten van mensen die van latente functies gebruik maken. Latente functies, zou je kunnen zeggen, vormen de institutionele keerzijde van wat Bailey (1969) 'pragmatic rules' noemt⁴: Gebruik te maken van de latente functies van een institutie impliceert dat men pragmatische regels volgt.

Het is in deze betekenis dat het onderscheid tussen latente en manifeste functies gebruikt kan worden – en zelfs heel nuttig is – zonder in functionalistische theologie te hoeven vervallen.

2. Transactionalisme in 1949: Merton over 'political machines'

'Political machines' zijn informele organisaties waarmee politici zich macht verwerven. Zij zijn opgebouwd uit persoonlijke relaties tussen politici, zetbazen en kiezers. 'The machine', schrijft Merton, 'welds its link with ordinary men and women by elaborate networks of personal relations' (1967: 128). Deze netwerken bestaan uit transacties waarin een politicus zijn cliënten, in ruil voor hun steun of financiële bijdrage, bepaalde gunsten en giften verleent: '(P)olitics is transformed into personal ties' (1967: 128).

'Machine'politiek is in strijd met democratische beginselen omdat politici eigenlijk niet verondersteld worden hun stemmen te kopen, of zich in hun politieke beslissingen te laten leiden door belangen van geldschietters uit het zakenle-

ven en de onderwereld. Merton formuleert het probleem als volgt: 'In view of the manifold respects in which machines, in varying degrees, run counter to the mores and at times to the law, it becomes pertinent to inquire how they manage to continue in operation' (1967: 125). Wanneer Merton deze vraag vervolgens beantwoordt geeft hij een transactionalistische verklaring: 'political machines' zijn het resultaat van transacties die mensen met elkaar aangaan teneinde persoonlijke belangen te behartigen.

Een centrale figuur in de 'machine' is de 'political boss'. Hij wil zich in de politiek manifesteren en handhaven, en heeft daarvoor in de eerste plaats stemmen nodig. Om die te krijgen maakt de 'boss' zichzelf nuttig voor de mensen; nuttig in de meest directe zin:

Not through the generalized appeal to public concerns (...) but through the direct, quasi-feudal relationships between local representatives of the machine and voters in the neighborhood (...) With a keen sociological intuition the machine recognizes that the voter is a person, living in a specific neighborhood, with specific personal problems and personal wants. Public issues are abstracts; private problems are extremely concrete and immediate (Merton 1967: 128).

Mensen uit kansarme groepen die behoefte hebben aan een baan, aan rechtsbijstand, een woning, of aan bij voorbeeld een bijdrage in het schoolgeld voor hun kinderen, 'find the ever helpful precinct captain available in the pinch' (1967: 128). Maar voor niets gaat de zon op; in ruil voor zijn hulp verlangt de 'boss' wel van zijn cliënten dat zij zijn 'stemadvies' opvolgen.

De 'boss' heeft behalve stemmen ook financiële steun nodig. Om die te krijgen wendt hij zich tot ondernemers en biedt hen politieke protectie in ruil voor bijdragen aan zijn verkiezingsfonds. Ondernemers willen 'the greater security of an economic czar who controls, regulates and organizes competition, providing that this czar is not a public official with his decisions subject to public scrutiny and public control' (Merton 1967: 129). De 'political boss' vervult deze rol met glans, en wordt daarvoor goed betaald: 'in strict business-like terms he is well-paid for his economic services to his respectable business clients' (1967: 130). Een ander deel van zijn geld krijgt de 'boss' van ondernemers uit de onderwereld – die volgens Merton in dit opzicht overigens weinig verschillen van respectabele ondernemers. Ook voor de onderwereld zijn transacties met de 'boss' lonend:

The distinctive function of the political machine for their criminal, vice and racket clientele, is to enable them to operate in satisfying (...) economic demands (...) without due interference from the government. Just as big business may contribute to the party war-chest (...) so with the big rackets (Merton 1967: 134).

De 'machine' is dus opgebouwd uit transacties waarin de 'political boss' bepaalde giften en gunsten ruilt voor stemmen en financiële steun. Mertons vraag is waarom 'machines' voortbestaan ondanks het feit dat zij immoreel en vaak ille-

gaal zijn. Zijn antwoord is duidelijk: de transacties tussen de 'boss' en zijn cliënten zijn voor *alle* betrokken partijen lonend. Morele en wettelijke voorschriften spelen dan niet zo'n belangrijke rol. Merton gaat ervan uit dat mensen hun belangen behartigen op de meest effectieve manier die zij kennen. De 'machine' bestaat dan ook niet uit mensen die geen andere mogelijkheid zien om bijstand of politieke protectie te krijgen, maar uit mensen die die andere mogelijkheden minder effectief vinden. Wie zich met de 'political boss' inlaat doet dat op grond van een rationele afweging.

3. Rationele keuzen

Zo betoogt Merton (1967: 128) dat hetgeen de 'political boss' aan mensen uit kansarme groepen te bieden heeft, ook door een aantal overheidsinstanties geboden wordt: '(W)elfare agencies, settlement houses, legal aid clinics, (...) free hospitals (and) public relief departments', hebben dezelfde soort 'prijzen' te vergeven als de 'boss'. Het gaat echter niet alleen om de 'prijzen', stelt Merton, maar ook om de manier waarop men daarvoor in aanmerking komt. En dat is bij de 'machine' makkelijker dan bij de overheid. Officiële instanties beginnen, nadat zij een verzoek om bijstand hebben ontvangen, een 'detailed investigation of legal claims to aid', en dat kan hoogst onaangenaam zijn. Voor sommigen betekent het 'loss of "self-respect", (...) too high a price to pay for legalized assistance' (Merton 1967: 128-129).⁵ De 'political machine' heeft dit nadeel niet. De behulpzame zetbaas van de 'boss', 'ask no questions, exacts no compliance with legal rules of eligibility and does not "snoop" into private affairs' (1967: 128). Dat maakt de 'machine' natuurlijk een aantrekkelijk alternatief voor wie behoefte heeft aan enige bijstand, maar zich niet graag laat doorlichten door een officiële instantie.

Ook voor – al dan niet respectabele – ondernemers is de 'boss' een aantrekkelijk alternatief. Zij willen protectie en zekerheid, maar bij voorkeur niet van de overheid: '(that) would be government control and hence taboo' (Merton 1967: 129). Daarom gaan zij liever met de 'political boss' in zee. Als beschermheer verleend die hun politieke privileges, zonder de nadelen van overheidscontrole. Dat kost wel geld – een bijdrage aan het verkiezingsfonds van de 'boss' – maar dat betaalt zichzelf weer terug. De ondernemer en de 'boss' hebben beiden profijt van hun relatie, en dus reden om die te onderhouden.

Fredrik Barth (1966: 2) spreekt van transacties wanneer mensen 'in the course of their interactions systematically try to assure that the value gained for them is greater or equal to the value lost', hetgeen een goede omschrijving is van wat de 'boss' en zijn cliënten proberen. Het bestaan van de 'machine' bewijst dat zij daar ook in slagen.

Mertons analyse van de 'machine' lijkt dan ook veel op Barths analyse van het

politiek systeem bij Swat Pathan (Barth 1959). In deze studie concludeert Barth dat 'the (Swat) authority system (...) is built up and maintained through (...) individual choices' (1959: 4). Patroon-clientiërarchieën, bestaande uit politieke leiders en hun volgelingen, zijn de kleinste politieke eenheden in de Swat-samenleving. Grotere politieke eenheden ontstaan door allianties tussen politieke leiders onderling, en uiteindelijk zijn er twee partijen ('blocs'). Deze partijen zijn instabiel wat betreft hun samenstelling omdat politieke allianties, afhankelijk van de wijze waarop Swat-leiders hun belangen op een bepaald moment inschatten, kunnen worden verbroken en geruild voor alliantie met de andere partij: 'The striking feature of the political organisation of Swat is the emphasis on free choice and contract which is fundamental to the organisation on lower levels, and also characterizes the wider political alignments' (Barth 1959: 104).

Politieke leiders sluiten zich aan bij die partij waarvan zij, gezien hun belangen, het meest te verwachten hebben. Hun volgelingen op lokaal niveau doen hetzelfde. Swat-leiders proberen volgelingen aan zich te binden door diegenen die bereid zijn zich aan hun autoriteit te onderschikken en zich loyaal te betonen, te belonen met schaarse goederen zoals protectie, toegang tot land, voedsel en gastvrijheid in het 'men's house'. Naarmate een leider meer van deze zaken te vergeven heeft, zal hij ook meer volgelingen krijgen: 'followers seek those leaders who offer them the greatest security and advantages' (Barth 1959, p. 73).

De Amerikaanse 'boss' maakt van hetzelfde principe gebruik⁶, en hij zou ook geen slecht figuur slaan in de Swat-vallei. Zelfs de plaats waar Swat-politici hun volgelingen aan zich binden – de 'men's house' – kent een equivalent in de 'machine'politiek. 'The men's house organisation', schrijft Barth,

defines a group recognizing the leadership of a chief, recruited locally from all castes and maintaining a high level of internal (...) communication between its members (...). In return for the numerous pleasures and benefits of membership, the villagers must submit to the presiding chief's authority (1969: 56).

'Supporters of the political machine', schrijft Merton, include both the "respectable" business class (...) and the distinctively "unrespectable" elements of the underworld. (...) The learned judge is not infrequently called upon to sentence the very racketeer beside whom he sat the night before at an informal dinner of the political bigwigs. (...) Social opposites meet in the smoke filled room of the succesful politician (where) the big businessman may complain almost as bitterly as the big racketeer about the "extortionate" contributions to the party fund demanded by the boss' (1967: 135).

4. Functies voor individuen

Mertons verklaring van 'political machines' lijkt erg veel op Barths verklaring van het Swat-politieke systeem. Zoals de meeste transactionalisten bekritiseert Barth functionalisme (1966, p. 1-5) maar werkt daarbij met een soort grote ge-

mene deler van het functionalisme, zonder op de specifieke aard van Mertons theorie in te gaan. Ook Jon Elster (1982), in een anderszins genuanceerd artikel over functionalistische verklaringen, maakt deze vergissing. Elster (1982, p. 454) noemt Merton de voornaamste representant van het 'Main functional Paradigm'⁷, waarin 'the (...) functions of an institution (...) explain the presence of that institution'. Dit paradigma leidt volgens Elster tot teleologische verklaringen: '(It) postulates a purpose without a purposive actor, or in grammatical terms, a predicate without a subject' (1982, p. 454). Elster neemt aan dat verklaringen vanuit functies en verklaringen vanuit doelgericht handelende personen, elkaar uitsluiten. Bij Merton is dat echter niet het geval. Merton verklaart het bestaan van de 'machine' immers uit de functies die deze vervult *voor individuen*:

For (...) big business (...) the political boss serves the function of providing those political privileges which entail immediate economic gains (...). To those in need (...) the machine, through its local agents, fulfils the important social function of humanizing and personalizing all manner of assistance (...). The distinctive function of the political machine for their criminal, vice and racket clientele is to enable them to operate (...) without due interference from the government (Merton 1949, p. 129, 128, 134).

Een verklaring vanuit deze functies veronderstelt wel degelijk doelgerichte actoren. De 'machine' is tenslotte alleen functioneel voor mensen die een bepaald doel nastreven; bij voorbeeld het verkrijgen van bijstand of politieke protectie. De teleologie waarop Elster wijst, ontstaat in verklaringen van menselijk gedrag waarin geen motieven en doeleinden van de mensen wier gedrag wordt verklaard zijn opgenomen. Bij voorbeeld wanneer mensen verondersteld worden bepaalde activiteiten te ontplooiën omdat die functioneel zijn voor het in stand houden van de samenleving, zonder dat wordt aangetoond dat de betrokkenen zelf dat doel nastreven. Maar dat is een heel ander functiebegrip dan wat Merton hanteert – George Homans (1983, p. 42) noemt dat 'societal' functionalisme. Radcliffe-Brown's (1935, p. 395) definitie van functies is een goed voorbeeld: 'The function of any recurrent activity (...) is the part it plays in the social life as a whole, and therefore the contribution it makes to the structural continuity'. Homans (1983, p. 42) onderscheidt 'societal' functionalisme van 'individualistic' functionalisme: 'In the former function means what is good for society, in the latter what rewards individuals'. De functies die volgens Merton het bestaan van 'political machines' verklaren vallen duidelijk onder die laatste categorie.

Een auteur die dit aspect van Mertons theorie benadrukt is Dorothy Emmet. Zij is een scherp criticus van functionalisme (zie Emmet 1958, 1966), maar voor wat betreft Merton, schrijft zij:

functional analysis (...) may mean the mutual reinforcement of motives (...) Note that the 'function' becomes causally efficacious through reinforcing motives. Possibly their

insistance on eschewing any element of psychological causation in their sociological analyses, has prevented some functionalists, such as Radcliffe-Brown, from seeing this (1966, p. 127, 128).

Ook Alvin Gouldner maakt over Mertons verklaring een opmerking van deze strekking. Hij schrijft: 'The explanation is incomplete in so far as the analyst has not explicitly traced the manner in which groups and structures, whose needs have been satisfied, in turn 'reciprocate' and repay the political machine for the gains it provides them' (1973, p. 199). Hetgeen, zoals wij zagen, precies is wat Merton doet. Alleen zijn de 'groups and structures' waarover Gouldner het heeft, bij Merton aanwijsbare individuen.

Het geldende principe is duidelijk: de 'boss' helpt mensen die hem met hun steun terugbetalen, en mensen steunen een 'boss' als die hen iets te bieden heeft. Beide partijen verwachten beter te worden van hun relatie met elkaar – 'reinforcement of motives' noemt Emmet (1966) dat – en zolang dat lukt heeft de 'machine' een goede reden van bestaan. Gouldner noemt het 'functional reciprocity'; de Britse politiek-antropologen noemen het een transactie.

5. Manifeste en latente functies

Merton definieert latente functies als: 'objective consequences contributing to the adjustment or adaptation of (a) system which are (...) *neither intended nor recognized* (...) by the participants in the system' (Merton 1967, p. 103). Maar dat is in strijd met zijn eigen verklaring voor het bestaan van 'political machines'. Die is gesteld in termen van latente functies voor de betreffende individuen, maar wij zagen dat de 'political boss' wel degelijk de bedoeling heeft om zijn cliënten, in ruil voor hun steun, te helpen; en dat die cliënten deze functie van de 'boss' ook erkennen, anders zouden zij zich niet met hem inlaten.

Zoals het in de hierboven geciteerde passage is gedefinieerd, is het begrip latente functies dan ook onbruikbaar voor een bevredigende verklaring, hetgeen nog eens wordt onderstreept in Mertons voorbeeld over de Hopi-regendans. Hier past hij zijn definitie wel consequent toe, maar dan blijkt de verklaring onbevredigend. Merton stelt dat de Hopi-regendans niet aan zijn manifeste functie – het veroorzaken van regen – voldoet, en wil verklaren waarom de ceremonie dan eigenlijk bestaat: 'It may be found', zegt hij dan, 'that the ceremonial does indeed have functions – but functions which are non-purposed or latent. Ceremonials may fulfil the latent function of reinforcing group identity' (Merton 1967: 119). Het is natuurlijk goed mogelijk – zelfs waarschijnlijk – dat de regendans de groepsidentiteit bij de Hopi versterkt, maar als verklaring voor het bestaan van de ceremonie is die functie toch ontoereikend. Er ontbreken actoren die het veronderstelde doel – 'reinforcing group identity' – nastreven. Merton zegt nergens dat de Hopi zelf ook vinden dat de ceremonie hun groepsidentiteit

versterkt, en zeker niet dat zij er daarom aan meedoen. En dat zou ook niet kunnen binnen de beperkingen van zijn definitie, want als Hopi om die reden aan de dans meedoen is het geen onbedoelde, en dus geen latente functie meer.

De analyse van political machines illustreert dus niet de definitie van het begrip latente functies die Merton geeft. Wat de analyse wel illustreert is de betekenis die Merton elders in het artikel aan latente functies geeft: 'The concept of latent functions', schrijft hij hier, 'extends the observer's attention beyond the question of whether or not the behavior attains its avowed purpose (...) (It) aids the sociological interpretation of many social practices which persist even though their manifest purpose is clearly not achieved' (1967: 118).

Hier zijn manifeste functies openlijk verklaarde, officieel erkende functies; latente functies zijn dan verborgen en niet officieel erkend, maar niet per definitie onbedoeld. Waar het om gaat is dat manifeste functies het bestaan van een institutie legitimeren, terwijl latente functies het bestaan van een institutie niet kunnen legitimeren, maar soms wel verklaren.

Om een voorbeeld te geven: Boissevain (1974b) verklaart de langdurige dominantie van het structureel-functionalisme in de Britse antropologie uit latente functies die dit paradigma vervult. Critici hebben er vanaf de jaren vijftig op gewezen dat structureel-functionalisme niet aan zijn manifeste functies – het verklaren van sociale verschijnselen – voldeed: het paradigma is ongeschikt om sociale verandering te bestuderen; gaat uit van ongefundeerde veronderstellingen omtrent sociaal evenwicht; en werkt met teleologische verklaringen. 'It is striking', stelt Boissevain (1974b: 216), 'that anomalies signaled over 30 years ago, have only come to a head, as it were, during the late 1960s and early 1970s. Why has it taken so long? What kept the paradigm in general dominant?'

Boissevain zelf spreekt natuurlijk niet over latente functies, maar zijn antwoord op bovenstaande vraag is eenvoudig in termen daarvan te begrijpen. Het structureel-functionalisme, schrijft hij: remained dominant for so long in spite of its demonstrated shortcomings, because it was congruent with dominant economic and political interests. It is also a simple paradigm for researchers to work with. Finally, it can be used by those in positions of influence within the scientific community to protect their position (1974b: 219). Met andere woorden, het structureel-functionalisme heeft latente functies voor bepaalde economische en politieke belangen; voor onderzoekers die een makkelijk te hanteren theorie willen, en voor professoren die hun positie eraan danken, en die derhalve niet snel geneigd zijn om het paradigma op te geven.

Dat brengt ons op de reden waarom latente functies verborgen, of in ieder geval niet openlijk erkend worden: namelijk dat zij een ongeoorloofd deelbelang dienen (in dit voorbeeld dat van professoren, onderzoekers en politici, die om andere dan wetenschappelijke redenen het paradigma willen handhaven). Manifeste functies daarentegen dienen een algemeen belang (in dit voorbeeld het belang van

de antropologie). Je zou kunnen zeggen dat manifeste functies 'are good for society' (om met Homans te spreken) en dat latente functies 'reward individuals'.

6. Conclusie

Mertons verklaring voor het bestaan van de 'machine' ontleent zijn kracht aan het feit dat er doelgerichte actoren worden verondersteld. De analyse is een vorm van transactionalisme *avant la lettre*, en verschilt niet wezenlijk van een transactionalistische analyse als bij voorbeeld Barths *Political leadership among Swat Pathans* (1959). Een strikte scheiding tussen Mertons functionalisme en transactionalisme is hier dan ook misplaatst.

In de laatste paragraaf heb ik geprobeerd Mertons concepten manifeste en latente functies in overeenstemming te brengen met zijn analyse van de 'political machine' – en derhalve met zijn methodologisch individualisme. Alle instituties hebben latente functies voor individuen. Dat wil zeggen: instituties bieden altijd mogelijkheden waarvan mensen gebruik maken met het oog op belangen die zij niet openlijk verkondigen. Het bestaan van instituties kan echter lang niet altijd uit dergelijke functies verklaard worden, maar soms wel. Het onderscheid tussen manifeste en latente functies is met name interessant voor het bestuderen van instituties die niet aan hun officiële, manifeste functies blijken te voldoen, maar die niettemin gewoon voortbestaan. De meesten van ons kennen daarvan in hun directe omgeving genoeg voorbeelden.

Noten

Voor het lezen en becommentariëren van het manuscript bedank ik Rod Aya, Marijke Jalink, Otto van den Muijzenberg, Rosanne Rutten, Hein Streefkerk, Linda de Vries, John Wiersma en Anchrit Wille.

1. Merton publiceerde deze studie voor het eerst in 1949. Ik gebruik hieronder een herdruk uit 1967.

2. Een uitzondering is Mart Bax (1976). In zijn studie van 'political machines' in Ierland staat wel een verwijzing naar Merton (1967). Maar dan alleen als voorbeeld van een auteur die 'machines' beschrijft als een 'parallel structure to governmental hierarchy' (1976: 91). Bax bekritiseert deze benadering, maar op de sterke overeenkomst tussen zijn model en dat van Merton gaat hij verder niet in. Volgens Bax is een 'political machine: a vast ego centered interaction system which functions (...) also (...) between elections (...). The leader (...) is a person for whose purposes the machine exists and who has frequently built it himself. (The machine also embraces) all those persons, groupings and categories which are either directly or indirectly related to the leader on a personal and frequently transactional basis' (Bax 1976: 95).

3. Elster (1982) en Giddens (1984) zijn twee recente voorbeelden.

4. Bailey (1969: 16) onderscheidt normatieve en pragmatische regels: '(the normative rules) say what is the right and proper thing to do (...) the pragmatic (rules) tell you what is the effective thing to do, right or wrong'.

5. Vergelijk Mario Puzo (1969: 31): Don Corleone, 'The Godfather', spreekt een cliënt toe: 'Why do you fear to give your first alliance to me?', he said. 'You go to the law courts and wait for months. You spend money on lawyers who know full well you are to be made fool of. You accept judgement from a judge who sells himself like the worst whore in the streets. Years gone by, when you needed money you went to banks and paid ruinous interests, waited hat in hand like a beggar while they sniffed around, poket their noses up your very asshole to make sure you could pay them back... But if you had come to me for justice, those scum who ruined your daughter would be weeping bitter tears this day'?

6. Over Mertons analyse van de 'machine' merkt Anthony Heath op dat: 'Incidentally Merton seems to suppose that this is a functionalist account, but if this is so then functionalism is simply another name for rational choice theory' (Heath 1976: 102).

7. Elster (1982: 454) onderscheidt ook een 'Weak functional paradigm' waarin geen verklaringen worden gegeven, maar waarin wordt verondersteld dat 'an institution or behavioral pattern often has consequences that are (a) beneficial for some dominant economic or political structure; (b) unintended by the actors; and (c) not recognized by the beneficiaries as owing to that behavior'. En een 'strong functional paradigm: all institutions or behavioral patterns have a function that explains their presence'.

Geraadpleegde literatuur

- Bailey, F.G., *Stratagems and spoils. A social anthropology of politics*. Basil Blackwell, Oxford 1969.
- Barth, Fredrik, *Political leadership among Swat Pathans*. London School of Economics Monographs on Social Anthropology no. 19. Athlone, Londen 1959.
- Barth, Fredrik, *Models of social organization*. Royal Anthropological Institute Occasional Paper no. 23, Londen 1966.
- Bax, Mart, *Harpstrings and confessions. Machine politics in the Irish Republic*. Van Gorcum, Assen 1976.
- Boissevain, Jeremy, *Friends of friends: networks, manipulators and coalitions*. Basil Blackwell, Oxford 1974a.
- Boissevain, Jeremy, Towards a sociology of social anthropology. *Theory and Society*, (1974b), p. 211-230.
- Elster, Jon, Marxism, functionalism, and game theory: The case for methodological individualism. *Theory and Society*, (1982), p. 453-482.
- Emmet, Dorothy, *Functions, purpose and power. Some concepts in the study of individuals and societies*. Macmillan, Londen 1958.
- Emmet, Dorothy, *Rules, roles and relations*. St. Martin's Press, New York 1966.
- Giddens, Anthony, *The constitution of society*. Polity, Oxford 1984.
- Gouldner, Alvin W., *For sociology: renewal and critique in sociology today*. Allen Lane, Londen 1973.
- Heath, Anthony, *Rational choice and social exchange: a critique of exchange theory*. Cambridge Univ. Press, Cambridge 1976.
- Homans, George, Steps to a theory of social behavior: an anthropological account. *Theory and Society*, (1983), p. 1-46.
- Merton, Robert K., *On theoretical sociology: five essays, old and new*. Free Press, New York 1967.
- Puzo, Mario, *The godfather*. Pan, Londen 1970.
- Radcliffe-Brown, A.R., On the concept of function in social science. *American Anthropologist*, (1935), p. 394-402.